

Till
Havs- och Vattenmyndigheten, Energimyndigheten, Svenska kraftnät

Yttrande över förstudie för nationell plan för omprövning av vattenkraften

Svensk Vattenkraftförening (SVAF) är en organisation för den småskaliga vattenkraften under 10 MW. Här återfinns 1900 kraftverk, som tillsammans producerar knappt 5 TWh, tillför 1000 MW effekt, har stor potential att ytterligare öka bidraget till nätstabiliteten och kan öka säkerheten i elförsörjningen genom ö-drift. De flesta av kraftverken ligger i södra Sverige, där både produktions- och överföringskapacitet är begränsade. Större delen av produktionen sker under höglastperioden november – april. De minskar klimatutsläppen med 7 %, motverkar extremflöden, är viktiga för vattenförsörjningen, skapar förutsättningar för bad, båtfart, fiske och annan rekreation, vidmakthåller månghundraåriga landskapsbilder och kulturmiljöer. SVAF har fem regionala föreningar och fler planeras.

1. Sammanfattning

De tre NAP-ansvariga myndigheterna Havs- och Vattenmyndigheten (HaV), Energimyndigheten (EM) och Svenska kraftnät (Svk), tillsammans 3M, har i samrådet med SVAF t o m september i stort sett enbart uppehållit sig vid dels hur den politiskt beslutade ramen för produktionsminskningar ska fördelas på huvudavrinningsområden (HARON) och dels hur dessa i nästa steg ska delas in i prövningsgrupper.

När det gäller den föreslagna metoden för att fördela de 1,5 TWh på HARON har SVAF inget alternativ till ansatsen i sig. Däremot kan SVAF inte acceptera att metoden tillämpas så att den på flera punkter systematiskt missgynnar den småskaliga vattenkraften. Energibidraget och effekttillgången förbigås trots att de finns i södra Sverige under vinterns höglasttid. Bidraget till att balansera residuallasten underskattas genom flera avgörande begränsningar i den valda metoden. Detta är en oacceptabel brist vid fördelningen av de 1,5 TWh på HARON, den kommer också att slå mot den småskaliga vattenkraften vid fördelningen på HARON. Kritiken utvecklas vidare i avsnitt 5.

Den föreslagna indelningen i prövningsgrupper har SVAF inga invändningar mot som sådan. I fråga om de HARON som delats in flera prövningsgrupper, i en handfull fall ett mycket stort antal sådana, ger förstudien inte mycket vägledning om hur de ska hanteras.

SVAF har med förvåning noterat att vattenmiljön nästan inte alls tagits upp vid de många möten som avhållits. Inte heller i förstudien behandlas den särskilt ingående och avsnitt 7. Vattenmiljö säger inte mycket. Det gör att förstudiens diskussion av avvägningen mellan vattenmiljö och vattenkraft svävar i luften.

3M förtjänar beröm för att man så tydligt håller sig inom den beslutade ramen 1,5 TWh för produktionsminskningar till följd av miljöåtgärder. Däremot är SVAF oerhört kritiskt mot att 3M i alldeles för hög grad sitter fast i dagens fullständigt misslyckade vattenförvaltning. Ska vattenkraft och vattenmiljö kunna utvecklas i linje med riksdagens beslut 13 juni krävs dels att ett stort antal nationella styrdokument avskaffas eller revideras radikalt, dels att alla vattenförekomster med vattenkraft och regleringsdammar klassificeras som Kraftigt Modifierade Vatten (KMV) så att kravnivån blir God Ekologisk Potential (GEP). Den nationella planen är ett mycket viktigt instrument för att få myndigheterna att radikalt ändra sitt arbetssätt i linje med den kursomläggning på (i det närmaste) 180° som politikerna beslutat om. Här är förstudien alldeles för svävande, trycker inte alls på det kommande avskaffandet/revideringen av de nationella styrdokumenten respektive att KMV-klassificering måste till för att få den rimliga kravnivån GEP. På detta sätt undviker 3M att ta sitt ansvar för att underlätta de kommande årens omprövningar. Denna kritik utvecklas främst i nästa avsnitt.

2. Övergripande synpunkter

Riksdagens beslut 13 juni 2018 att säga ja till civilutskottets betänkande och därmed också till regeringens proposition var ett stort steg framåt för vattenmiljön och vattenkraften och innebär att politikerna definitivt tagit befälet över en fråga som myndigheterna alltför länge fått hantera efter eget skön.

Riksdagens beslut innebar också att regeringen ska, för det första, utfärda en ny förordning om den nationella plan, som ska styra de kommande omprövningarna av alla vattenkraftverks driftsvillkor och miljöåtgärder. För det andra ska ett antal befintliga förordningar ändras. För det tredje ska en rad myndigheter få i uppdrag att revidera sina föreskrifter, vägledningar m fl styrdokument. För det fjärde ska länsstyrelser och vattenmyndigheterna få i uppdrag att ändra statusklassificering av och miljö kvalitetsnormer för vattenförekomsterna. Genomgående gäller för "de berörda myndigheterna att fullt ut utnyttja det utrymme som EU-rätten ger i fråga om att klassa vattenförekomster som konstgjorda eller kraftigt modifierade och i fråga om undantag från den generella kravnivån." (propositionen s 156) "Fullt ut" kan bara förstås som att samtliga vattenförekomster med vattenkraft (2100 kraftverk och 1400 regleringsdammar) ska klassificeras som KMV så att kravnivån sätts till GEP.

Men i det parlamentariska läget med en övergångsregering har denna inte utfärdat någon förordning om den nationella planen, än mindre några uppdrag till de berörda myndigheterna om att EU-rätten ska utnyttjas fullt ut. Att dessa på egen hand skulle överge sin självpåtaga ambition att riva ut så mycket (småskalig) vattenkraft som möjligt är det ingen som tror. Mycket riktigt fortsätter myndigheterna som om inte politiken lagt om kursen (i det närmaste) 180° mot hur myndigheterna har arbetat i flera år.

*

HaV, EM och Svk startade arbetet med den nationella planen redan före riksdagsbeslutet 13 juni. Arbetet fortsätter trots att förordningen om den nationella planen fortfarande saknas (så vitt SVAF vet). Inget av detta har SVAF något att erinra mot. Däremot reagerar SVAF starkt mot att de tre myndigheternas arbete i allt väsentligt utgår från nuvarande regelverk och bara pliktskyldigast talar om den översyn som ska ske. Det är svårt att inte uppfatta detta som närmast en obstruktion mot riksdagsbeslutet och den närmast totala kursomläggning detta innebär. Detta blir ännu påtagligare eftersom förstudien inte alls talar om riksdagsbeslutet. Däremot skriver man på

ett ställe om "lagförslaget" som om riksdagen inte beslutat bifalla civilutskottets mycket viktiga betänkande och därmed propositionen.

Mera konkret innebär detta att förstudien sitter fast i en rad föreskrifter, vägledningar m m från HaV (HVMFS 2013:19, HaV 2014:12, 2015:9, 2016-06-02 m fl) som är dels är överflödiga eftersom EU:s ramvattendirektiv (RDV) och CIS-dokument (Common Implementation Strategy) räcker gott och dels genom sin ambition att underlätta utrivning av vattenkraft går stick i stäv med de politiska besluten. Också HaV 2014:14 och ER 2016:11 behöver avföras eftersom de är behäftade med stora svagheter.

Vidare är det uteslutet att gå vidare med den nationella planen innan länsstyrelser och vattenmyndigheter reviderat statusklassificeringar och miljö kvalitetsnormer. Hittills har dessa myndigheter inte följt regeringens beslut 16-10-06 att se över detta. Vattenmyndigheterna har ju t o m i sin remiss 18-05-02 direkt argumenterat mot att det gäller för "de berörda myndigheterna att fullt ut utnyttja det utrymme som EU-rätten ger i fråga om att klassa vattenförekomster som konstgjorda eller kraftigt modifierade och i fråga om undantag från den generella kravnivån." Mer direkt än så kan en obstruktion mot de politiska besluten och avsikterna inte bli.

Att HaV, EM och Svk klamrar sig fast vid nuvarande regelverk innebär som vanligt att man nonchalerar EU-rätten. Dagens föreskrifter, vägledningar m m respektive statusklassificeringar och miljö kvalitetsnormer har en mycket lös koppling till RDV och CIS-dokumenterna och är tillkomna för att i strid med EU-rätten underlätta utrivning av (småskalig) vattenkraft. Sverige klarar sig utan de nationella styrdokumenterna, det gör att en del av HaV och hela vattenmyndigheterna kan läggas ner och 500 mkr i stället kan läggas på t ex natur- och kulturmiljön vid vatten.

En annan konsekvens av att HaV, EM och Svk är fast i dagens regelverk och därigenom rundar EU-rätten är att man fastnat i det nationella perspektivet. Att vid sidan om ett lokalt perspektiv också anlägga ett nationellt är inte fel i sig, felet är att begränsa sig till enbart det nationella. Det finns inget i EU-rätten som stöder en sådan begränsning, tvärtom står det i CIS-dokument nr 4 s 40 att "Effects can be determined at the level of a water body, a group of water bodies, a region, a RBD or at national scale ... The starting point will usually be the assessment of local effects." Varje kraftverk ska alltså bedömas för sig och utifrån de lokala förutsättningarna och konsekvenserna, tvärtemot hur myndigheterna agerar i sin iver att riva ut småskalig vattenkraft. Att detta framhålls i den nationella planen är mycket viktigt som ett av många sätt att få länsstyrelser och vattenmyndigheter att lägga om sin kurs så radikalt som riksdagsbeslutet kräver.

Svagheten i förstudien att begränsa sig till det nationella perspektivet förstärks när det gäller energivärdena av att man använder en metod som systematiskt missgynnar den småskaliga vattenkraften, mer om detta nedan.

*

Förstudien försöker att inte låtsas om hur svenska myndigheter undviker att använda det instrument för att avväga olika intressen som EU-rätten ger. Men utan KMV-klassificeringen dels bryter man mot EU-rätten, dels finns ingen möjlighet att hålla sig inom den politiskt beslutade ramen 1,5 TWh. Vattenmyndigheterna har i sin rapport Miljö kvalitetsnormer för kraftigt modifierade vatten - vattenkraft (180502) för de 658 KMV-klassificerade vattenförekomsterna använt 10 % mer än de 1,5 TWh. För de resterande ca 25000 ej KMV-klassificerade vattenförekomster-

na beräknas produktionsförlusten till 3,5 TWh. HVMFS 2013:19 talar om att MLQ måste släppas vid sidan om kraftverket; det innebär en produktionsförlust på 20 - 30 %. Dessa myndigheters agerande är en direkt obstruktion mot riksdagsbeslutet 13 juni.

3M måste inse och agera utifrån att myndigheterna är det stora hotet mot den utveckling av vattenmiljö och vattenkraft som riksdagsbeslutet syftar till. På nationell nivå är Kammarkollegiet bortom all räddning; dess uppdrag att företräda det allmänna intresset måste snarast återkallas. HaV har ett stålbad att gå igenom när det gäller att främst rensa ut och i några fall kraftigt revidera befintliga styrdokument. EM måste avsätta resurser och skaffa kompetens när det gäller vattenkraft, annars är det bättre att man överlåter dessa frågor helt till Svk. Länsstyrelserna måste börja arbeta tvärsektorielt och vattenvårdarna måste fräntas makten. Vattenmyndigheterna måste läggas ner om den önskvärda utvecklingen ska komma till stånd.

Receptet är enkelt: Utnyttja EU-rättens möjligheter att KMV-klassificera alla vattenförekomster med vattenkraftverk eller regleringsdammar, ta fram var faunapassage och minimitappning behövs, utveckla i likhet med Dalälvsprojektet hur flödesregimen kan förbättras för både vattenmiljön och reglerförmågan. Se på Dalälvsprojektet där man kom fram till en gemensam åtgärdsplan inom ramen - 2,3 %. Men så undvek man också den utvecklingsfientliga vattenförvaltningsbyråkratin.

3. Uppdrag, syfte och mål, vad NAP ska svara på

Något uppdrag har ju 3M ännu inte fått och kan därför inte redovisas. I avvaktan på ett sådant har man formulerat syfte och mål, som SVAF inte har något att invända mot. Däremot är avsnittet 3.1 om vad NAP ska svara på synnerligen slarvigt. Avvägningen mellan vattenmiljöåtgärder och vattenkraftel upprepas tre gånger, tidsmässiga prioriteringar två gånger.

Att hänvisa till att ett annat projekt inom HaV ska analysera möjligheterna att god ekologisk status inte behöver uppnås och om detta är förenligt med RDV är inte acceptabelt. HaV och dess olika styrdokument är ett av de största problemen inom vattenförvaltningen, att HaV skulle ta hand om detta vore att sätta bocken till trädgårdsmästare. För den som kan EU-rätten och inte är illvillig till vattenkraft är det uppenbart att alla vattenförekomster med kraftverk och regleringsdammar kan KMV-klassificeras, då blir kravnivån GEP och detta kommer vattenkraften att leva upp till.

I flera av de uppräknade uppgifterna sitter 3M fast i ett nationellt perspektiv. Som vi påpekat i avsnitt 2 finns det inget i EU-rätten som på detta sätt utestänger de lokala och regionala perspektiven.

4. Statusklassificering, miljö kvalitetsnormer, vattenmiljö, vattenförvaltning

Som framgått av avsnitt 2 har myndigheternas hittillsvarande tolkning och tillämpning av EU-rätten flera allvarliga och oacceptabla inskränkningar; inget tyder på att de av egen kraft kommer att ändra sig. Många intressen är kopplade till vatten men myndigheterna tar bara upp två, vattenmiljö och vattenkraft. EU:s RDV artikel 4.3 räknar upp bl a miljön i stort, rekreation, vattenförsörjning, kraftproduktion, vattenreglering, markdränering och andra, lika viktiga, hållbara mänskliga utvecklingsverksamheter. Den svenska Vattenförvaltningsförordningen 4 kap 3 § räknar upp samma områden.

Förstudien ägnar sig naturligt nog främst åt vattenkraft och vattenmiljö. Flera områden nämns på flera ställen (s 9, 11, 28, 31) utan att utvecklas närmare. I avsnitt 13. Andra samhällsintressen diskuterar man dock mer ingående kulturmiljö, dammsäkerhet och översvämningsrisker. Detta är ett steg i rätt riktning men alla intressen kopplade till vatten måste tas upp på detta sätt.

Att hänvisa till att "dessa frågor kommer i relevanta fall att behandlas vid omprövningen i domstol" (s 41) är att smita undan sitt ansvar. En nationell plan om något måste ta det stora greppet och beakta alla de intressen som är kopplade till vatten.

*

När det gäller avvägningen mellan alla dessa intressen är klassificering som KMV RDV:s främsta mekanism och får användas för att undvika åtgärder som "skulle få en betydande negativ inverkan på" något av de nämnda områdena. Hittills har vattenförvaltningen genom dubbelfelet att inte KMV-klassificera vattenförekomster och negligera ett stort antal intressen sökt underlätta utrivningen av så mycket vattenkraft som möjligt - helt i strid med EU-rätten.

Här tassar förstudien fram alldeles för försiktigt. Den nationella planen kan inte vara tydlig nog med att det gäller för "de berörda myndigheterna att fullt ut utnyttja det utrymme som EU-rätten ger i fråga om att klassa vattenförekomster som konstgjorda eller kraftigt modifierade och i fråga om undantag från den generella kravnivån." (propositionen s 156) "Fullt ut" kan bara innebära att samtliga vattenförekomster med vattenkraft (2100 kraftverk och 1400 regleringsdammar) ska KMV-klassificeras så att kravnivån sätts till GEP. Den nationella planen ska ju vara vägledande för vattenförvaltningen i dessa frågor.

På s 28 i förstudien finns flera oklara formuleringar. KMV-klassificering inte är ett undantag utan ska tillämpas i ett inledande skede medan mindre strängt kvalitetskrav är just undantag att använda för att skydda olika intressen. Miljökvalitetsnormerna är inte en del av RDV utan grundar sig på svenska beslut. Men genom att som den svenska vattenförvaltningen hittills gjort sätta miljökvalitetsnormerna så högt att de kräver orimliga åtgärder för att uppnås blir resultatet att de inte uppnås - och därmed bryter Sverige mot vattendirektivet. "Rätt kvalitet" är alltså ett svenskt beslut.

*

Framför allt HaV:s föreskrifter, vägledningar och andra styrdokument hindrar att KMV-klassificering och undantaget mindre strängt kvalitetskrav kan utnyttjas "fullt ut". Med "fullt ut" avses *inte* när enskilda tjänstemän anser det är "fullt ut" utan vad EU maximalt kan acceptera. EU accepterar att KMV-klassificering utnyttjas på nära nog varje ställe, bara HaV formulerar sig så att det blir möjligt. Det åligger därför HaV att skriva så att KMV-klassificering också verkställs fullt ut. Ett mycket omfattande arbete - enklare är att slopa alla dessa egentligen överflödiga styrdokument eftersom RDV och CIS-dokumenterna räcker.

Tyvärr verkar HaV inte ens ha börjat revidera sina styrdokument och tycks vänta på politisk vägledning om vad som ska revideras. Detta är *inte* acceptabelt, HaV måste ha kompetens att inse vad som begränsar att "fullt ut" inte utnyttjas. SVAF nöjer sig med fyra exempel på nödvändiga ändringar, det blir i stort sett inget kvar av dokumenten när man granskar dem närmare.

1) HaV påstår att små vattenkraftverk kan ersättas med vindkraft. Denna uppfattning är dels fel-

aktig, mer vindkraft kräver mer (småskalig) vattenkraft. Dels är det ett påstående som inte har någon som helst täckning i EU-rätten. Stryk alltså i HaV 2014:12 s 29..

2) HaV's definition av när undantaget mindre strängt kvalitetskrav är omöjligt är följande: "... absolut omöjligt. Det finns helt enkelt ingen möjlig lösning på det aktuella problemet." Denna extrema definition en begränsning som EU inte kräver och som förhindrar "fullt ut". Stryk i 2014:12 s 32.

3) HaV måste genomgående sanera sitt vägledningsmaterial från krav på minimitappning motsvarande MLQ eller Basflödet i kraftverk. Detta skulle ge ett spill på 20 - 30 % av produktionen i kraftverken. Planeringstaket ligger med några undantag inte över 6,5 %. HaV vägleder alltså fel och till något som inte är förenligt med den nationella planen. Det måste vara tydligt för både tillsyns- och tillståndsmyndigheter att det inte finns något driftsvillkor om MLQ som minimitappning, inte heller för mindre kraftverk. Särskilt HaV:s rapport 2015:26 behöver omarbetas.

4) SVAF ser den skärpning som HaV nu verkställt i HVMFS 2013:19, avseende parametrarna Flödets förändringstakt, och Volymavvikelse i vattendrag, som oacceptabel. Genom en radikal skärpning till att vattenflödet inte får förändras mer än + - 15 % från ena timmen till den andra timmen omöjliggör HaV att små kraftverk kan användas för att balansera nätet eller som reservkraft vid strömbrott.

*

Avsnittet 7. Vattenmiljö är centralt men rätt intetsägande. Konkretionen är inte alls i nivå med avsnittet om energisystemet, vilket till viss del beror av frågornas olika karaktär. Det hade varit en fördel om det åtminstone hade funnits ett konkret exempel på hur man tänker sig att ansatsen kan användas.

På s 26 står att "Dessa åtgärder behöver kopplas till vattenförvaltningens normsättning." Detta är inte acceptabelt så länge som inte länsstyrelser och vattenmyndigheter "fullt ut" KMV-klassificerat vattenförekomster med vattenkraft och satt miljö kvalitetsnormen till GEP. Detta måste vara utgångspunkten också för den nationella planen, den ska inte vara vägledande utan utgå från KMV och GEP.

Avsnittet 8. Vattenförvaltningen är ett svagt avsnitt. Det handlar till största delen om hur olika delar av vattenförvaltningen arbetar med statusklassificering och miljö kvalitetsnormer. Trots att det är uppenbart att den svenska vattenförvaltningen fullständigt misslyckats med att tolka och tillämpa EU-rätten, främst genom att vägra KMV-klassificera mer än knappa 3 % av vattenförekomsterna, lyckas inte avsnittet sätta ner foten. Som vi hävdade i avsnitt 2 och tidigare i detta avsnitt måste utgångspunkten för den nationella planen vara riksdagsbeslutet (med sju partier av åtta) att EU-rättens möjligheter till KMV-klassificering ska utnyttjas fullt, så att miljö kvalitetsnormen för vattenförekomster med vattenkraftverk blir GEP. Nu är avsnittet fullt med oklara, motsägelsefulla och mot det politiska beslutet stridande formuleringar.

5. Energisystemet

Just begränsningen till det nationella perspektivet är det grundläggande misstaget i två av de myndighetsrapporter som vattenförvaltningen använder för att legitimera sin vattenkraftfientliga linje, den s k nationella strategin (HaV & EM i HaV 2014:14) och reglerbidragsrapporten (EM, HaV & SvK i ER 2016:11). Trots att EU-rätten trycker på det lokala perspektivet saknas detta fullständigt i dessa båda rapporter (som har en svag juridisk ställning, vilket inte hindrar att de används som om de vore lag).

Den småskaliga vattenkraftens samhällsnytta ska bedömas inte bara i det nationella utan också i de lokala och regionala perspektiven. Det är inte bara nyttan för elförsörjningen utan även för alla andra områden som påverkas som ska beaktas. Att förstudien omedelbart i avsnitt 4. Energisystemet begränsar sig till ett nationellt perspektiv och bara på energisystemet är ett dubbelfel mot EU-rätten.

Men även i ett nationellt perspektiv är behandlingen av den småskaliga vattenkraften otillåtet svag. Man viftar undan att de mindre kraftverken står för nära 5 TWh eller 7 % av energin och för 1000 MW eller 7 % av effekten inom vattenkraften. De producerar på rätt plats under rätt tid, dvs i södra Sverige och under vintersäsongen. Energitillförseln och effektutgången kan dessutom fördubblas i *befintliga* kraftverk.

Fokus i de två rapporterna ligger på vattenkraftens reglerförmåga, som ju blir allt viktigare i takt med att allt mer intermitterande kraft ansluts till elsystemet. Reglerförmågan är viktig i alla tidsperspektiv, från sekund till år. Denna insikt finns dock inte i den nationella strategin (HaV 2014:14), som enbart bygger på årsregleringsförmågan, en ansats man använder för att kunna döma ut den småskaliga vattenkraften. Man har då inte förstått (eller möjligen inte velat ta upp) att den småskaliga vattenkraftens produktion huvudsakligen ligger under vinterns höglasstid november till april. I motsats till den storskaliga vattenkraften i norr behöver den småskaliga i söder inte i någon större utsträckning magasinera vatten från en säsong till en annan.

Trots att rapporten Vattenkraftens reglerbidrag och värde för elsystemet (ER 2016:11) är bättre underbyggd har den flera grava begränsningar, som alla av en tillfällighet (?) är negativa för den småskaliga vattenkraften. På felaktiga grunder drar man slutsatsen att den småskaliga vattenkraften inte betyder något för den nationella elförsörjningen.

Grundbulten i rapporten är i vilken utsträckning ett vattenkraftverks produktion samvarierar med residuallasten (den förbrukning som inte täcks av intermitterande produktion). Det är en viktig faktor men missar att ett vattenkraftverk kan bidra till att balansera residuallasten utan att för den skull samvariera med den i någon större utsträckning. Rapportens första misstag är alltså att den missar att småskalig vattenkraft bidrar till att balansera residuallasten och det främst under vinterns höglasstid och i södra Sverige.

För det andra tar man ett genomsnitt av de tre tidsavsnitten dygn, månad och säsong och döljer på så sätt den småskaliga vattenkraftens bidrag till säsongsregleringen genom att den producerar främst under vinterns höglasstid och i södra Sverige (med de produktions- och överföringsbegränsningar som finns där). För det tredje nöjer man sig med dygns-, månads- och säsongsreglering trots att vattenkraftens unika fördel ligger i sekund-, minut- och timregleringen. I de korta tidsperspektiven kan även den småskaliga vattenkraften bidra utan att orsaka de problem som ofta förknippas med korttidsreglering.

För det fjärde tittar rapporten bara bakåt och inte på den potential som finns framåt. Under några decennier har den småskaliga vattenkraftens reglerförmåga inte efterfrågats men den finns där och kan med rätt enkla tekniska och institutionella kompletteringar bidra till att balansera nätet. Små aggregat, även med asynkrongenerator, kan hjälpa till med att stabilisera nätet om de förses med ett förenklat regleringsystem som känner av frekvensen och ökar och minskar effekten efter behov.

Den småskaliga vattenkraften bidrar redan till nätstabiliteten genom svängmassa, och har en reglerförmåga, eftersom kraftverken i de flesta fall byggdes för ett eget nät. Reglerförmågan har inte behövts de senaste 50 åren men nu börjar den bli allt viktigare genom all intermittent vind- och solkraft som fasas in på nätet. Trots de ofta begränsade magasinvolymerna kan den småskaliga vattenkraften bidra till frekvenshållningen i de kortaste och viktigaste tidsperspektiven. Sedan bidrar den småskaliga vattenkraften till säsonsregleringen genom att det mesta av produktionen sker under vinterns högladdtid och i södra Sverige.

6. Elberedskap, effektökningar

I krislägen många mindre kraftverken körs i ö-drift och förse vitala samhällsfunktioner i närheten med el när de stora näten är utslagna. Småskalig vattenkraft ligger ofta i eller i närheten av orter av olika storlek. Med en förhållandevis enkel sektionering av elnätet kan ett mindre vattenkraftverk hålla i gång avgörande samhällsfunktioner på lokal nivå. "Normala kriser" i elförsörjningen har på senare år i huvudsak varit att överföringen brutit samman. Då har man lokalt ingen glädje av de stora vattenkraftverken långt borta.

Avsnitt 5. Elberedskap är ännu ett exempel på att förstudien alldeles för många gånger fastnat i ett nationellt perspektiv. SVAF har inga invändningar mot det som sägs i avsnittet men kan inte acceptera att det helt utelämnat den roll mindre vattenkraftverk kan spela vid krissituationer i kanske 1000 orter av olika storlek. Här måste 3M bredda ansatsen!

Avsnitt 6. Effektökningar, SVAF tycker att detta avsnitt är bra.

7. Avvägning

Som SVAF uppfattar avsnitt 9. Avvägning ska potentiella miljöåtgärder tas fram och produktionsförluster för dessa åtgärder beräknas och jämföras med planeringstaket för prövningsgruppen. På detta allmänna plan har SVAF inga invändningar. Men när ansatsen ska tillämpas uppstår en rad svårigheter (vilket antyds i avsnittet).

För det första handlar avsnittet bara om avvägningen mellan vattenmiljö och vattenkraft. Både enligt EU-rätten och Vattenförvaltningsförordningen finns en rad andra områden som ska tas hänsyn till (se de tre första styckena i avsnitt 4 ovan). För avvägningen mellan alla dessa intressen är KMV-klassificering RDV:s främsta mekanism och får användas för att undvika åtgärder som "skulle få en betydande negativ inverkan på" något av de nämnda områdena.

För det andra finns en rad andra verksamhetsutövare, som inte ingår i arbetet med den nationella planen men som påverkar och påverkas av arbetet. För det tredje måste en avvägning göras också inom prövningsgruppen, hur ska den gå till? Denna fråga utvecklas i nästa avsnitt. För det fjärde antyds att det kan "finnas behov av att fördela om planeringstaket mellan HARO" (s 31).

8. Fördelning på och inom HARON, Prövningsgrupper, Anmälan, Konsekvensanalys

Den grundläggande kritiken mot den föreslagna metoden för fördelningen på HARON framförs i avsnitt 5. Här vill vi peka på att förstudien säger mycket litet om hur den fortsatta fördelningen inom HARON ska gå till. På s 10 talas om att "I de större HARO ... behöver länsstyrelserna och verksamhetsutövarna genomföra ett större gemensamt arbete kring energiproduktion och miljö-

nyttiga åtgärder". Det ser SVAF positivt på, vi tycker dock det är mycket angeläget att det görs ett gemensamt arbete i alla prövningsgrupper.

SVAF ser ett samarbete mellan olika aktörer som mycket angeläget. Det gäller till en början mellan kraftverksägarna, också andra verksamhetsutövare måste komma med, det gäller med länsstyrelserna och inte minst internt inom länsstyrelserna. Helst borde det finnas en processledare för en eller flera prövningsgrupper, en kraftverksägare, någon från länsstyrelsen, en konsult.

Formuleringen "Om man inte får till en frivillig samverkan kring omprövningarna, så innebär det förenklat att planeringsmålet kan omsättas för varje verksamhet, men miljönyttan bör beaktas." är oklar. Innebär det att varje enskilt kraftverk ska minska produktion med högst 6,5 % (eller motsvarande)? Mellan vilka ska oenigheten föreligga, verksamhetsutövare inbördes eller mellan verksamhetsutövare och myndigheter? Och vad är innebörden av att miljönyttan ska beaktas?

Avsnittet 12. Prövningsgrupper har SVAF inga invändningar mot. Dock påstås på s 39 att "nyinvesteringar inte kommer att vara lönsamma" "då verksamhetens livslängd uppnåtts". För det första finns det argument för att med adekvat underhåll har vattenkraftverk en obegränsad livslängd, för det andra kan större investeringar mycket väl vara lönsamma.

Avsnittet 11. Anmälan är bra i stort men SVAF har ett viktigt förslag. Även om verksamhetsutövarna ska ha kvar ansvaret för att anmäla sig till NAP kan länsstyrelserna underlätta hela hanteringen genom att till de verksamhetsutövare man har i sina register (en stor majoritet) skicka ut en anmälningsblankett som redan är ifylld med alla de uppgifter man redan har.

Tidigare har 3M talat om en mycket begränsad tid för anmälan till NAP, nu finns inget om detta. I stället står det att anmälan är frivillig, då är en snäv anmälningstid ett slag i luften. Om länsstyrelserna skickar ut en (delvis) ifylld anmälan skulle allt detta underlättas.

Avsnitt 14. Konsekvensanalys känns som ett antal formalistiska undanflykter. NAP kommer (förhoppningsvis) att vara ett viktigt dokument där det finns starka skäl att i förväg bedöma hur den kommer att påverka olika aktörer.

Uppsala 21 november 2018

Thomas Sandberg
Ordförande Svensk Vattenkraftförening